

UDK 338.5 (497.13)
Prethodno priopćenje
Primljeno: 24. 11. 1989.

**BRANKO HINIĆ i
mr. RAJKO BUKVIĆ,**
Institut ekonomskih nauka Beograd

CENOVNA EFIKASNOST PRIVREDNIH DELATNOSTI SR HRVATSKE U PERIODU 1971—1988. GODINE

Proizvodna struktura privrede SR Hrvatske je u bitnim odrednicama bliska proizvodnoj strukturi Jugoslavije i, s obzirom na veličinu ekonomskog područja, predstavlja reprezentativni uzorak. Usled toga, regionalna cenovna preliivanja, posmatrana kao rezultat neperfektnosti tržišta roba na sektorskom nivou, minimalna su u odnosu na ukupno ostvareni društveni proizvod Republike. Međutim, poređenja vezana za sektorsku efikasnost ukazuju na optimalne smerice razvoja sektorske strukture privrede. Očito je da se sektorska struktura sa cenovnog stanovišta ne može jednoznačno definisati, jer visina konjunktornost proizvoda u odnosu na konjunktornost proizvoda istog tipa u Jugoslaviji, pokazuje značajne oscilacije. I pored toga lako su uočljive negativne tendencije u oblasti industrije i rudarstva, šumarstva, saobraćaja, stambeno-komunalnih i ostalih privrednih djelatnosti. Pozitivnu cenovnu efikasnost duži niz godina državali su vodoprivreda, građevinarstvo i ugostiteljstvo i turizam. Dozirane promene privredne strukture, zasnovane na ovim pokazateljima efikasnosti, uticale bi na poboljšanje položaja privrede SR Hrvatske u celini u oblasti primarne raspodele posredstvom cena.

1. UVOD

Optimiziranje privredne strukture pojedinih delova narodne privrede sa aspekta cenovnih odnosa uspostavljenih u njoj u jednom dužem vremenskom periodu, i u uslovima dinamičnog razvoja privrede, predstavlja izuzetno složen problem. Njegovo rešavanje podrazumeva, pre svega, detaljno analitičko sagledavanje stvarno uspostavljenih cenovnih odnosa u okviru cele narodne privrede, a zatim i postojanje (ili bar mogućnost ostvarivanja) neophodne fleksibilnosti privredne strukture, odnosno odgovarajući arsenal efikasnih mera razvojne i tekuće ekonomske politike, koji će omogućiti takvo njeno prilagođavanje.

Posmatrano u jednom dovoljno dugom vremenskom periodu ovaj se problem svodi na problem alokacije (ograničenih) privrednih resursa na pojedine privredne delatnosti. U perfektnim tržišnim uslovima taj se problem rešava automatski, delovanjem tržišnog mehanizma, konkretno posredstvom cena. U uslovima postojanja nepotpune konkurencije (odnosno monopolskih i oligopolskih tržišnih struktura) problem se mora modifikovati, tako što će se posmatrati efekti već izvršene alokacije resursa, koja je utoliko čvršća ukoliko su više prisutne spomenute strukture na tržištu, odnosno ukoliko su manje mogućnosti slobodnog ulaska, odnosno izlaska proizvođača iz pojedinih privrednih delatnosti. Sa druge strane, međutim, svakako treba imati u vidu i velike ingerencije republika, odnosno pokrajina u koncipiranju i vođenju svojih ekonomskih i razvojnih politika, tako da se manja ili veća (relativna) stabilnost i neelastičnost njihovih privrednih struktura pokazuje i kao direktna posledica realizovanja usvojenih mera tekuće ekonomske i razvojne politike regiona.

2. KRATAK OSVRT NA PRIMENJENU METODOLOGIJU

Istraživanje odnosa u primarnoj raspodeli¹ dugi niz godina postavlja se, najprije u teorijsko-metodološkom pogledu, kao veliki izazov ekonomskoj nauci. Već broj me-

¹ Shodno ranije prihvaćenoj definiciji pod primarnom raspodelom podrazumeva se raspodela ostvarenog (ukupnog) društvenog proizvoda do koje dolazi na tržištu, posredstvom cena.

todoloških rešenja, razvijanih najčešće na nekom od dominantnih normativnih pristupa u okvirima teorija o normalnoj ceni, mahom je bio u stanju da pruži odgovore na samo neke od problema koji karakterišu primarnu raspodelu. Problem kvantifikacije cenovnih preraspodela do kojih dolazi na tržištu, delovanjem mehanizma cena, kao svakako jedan od najznačajnijih u ovoj oblasti, ove metodologije nisu uspevale da reše.

Polazeći od razmatranja i evaluiranja ovih metodologija², i postavljenog cilja — kvantifikovanje cenovnih preliivanja između privrednih sektora, odnosno privrednih regiona u okviru narodne privrede — predložili smo u jednom ranijem radu jedan novi pristup rešavanju ovih problema³.

Pored apsolutnog iznosa dobitka, odnosno gubitka, svakog od regiona r ($r=1, 2, \dots, m$), odnosno sektora s ($s=1, 2, \dots, n$), koji je opredeljen razlikom između ostvarenog (nominalnog) društvenog proizvoda tog regiona, odnosno sektora, i hipotetičkog društvenog proizvoda kojeg bi taj region, odnosno sektor, ostvario uz rast cena kakav je bio u privredi repera (privredi Jugoslavije kao celine)⁴, dakle

$$(1) \Delta_i(t) = DP_i(t) - HDP_i(t), \\ t \in \{t_0, \dots, t_r\},$$

gde se indeks i odnosi na skup regiona ($i = 1, 2, \dots, m$), ili sektora ($i = 1, 2, \dots, n$), razvijena metodologija omogućava i njegovo raščlanjavanje na sve druge regione, odnosno sektore, čime se može dobiti matrica međuregionalnih, odnosno međusektorskih cenovnih preliivanja u Jugoslaviji, odnosno regionu (sektoru) reperu:

$$(2) \Delta(t) = [\Delta_{ij}(t)] \quad t \in \{t_0, \dots, t_r\},$$

gde je, dakle, svaki član vektora iz (1) razbijen na m (ukoliko su u pitanju regionu), odnosno n sabiraka (ukoliko su u pitanju sektori), pri čemu, naravno, važi

$$(3) \sum_j \Delta_{ij} = \Delta_{i\cdot} \{i, j\} \in \{1, 2, \dots, m\} \text{ ili} \\ \{i, j\} \in \{1, 2, \dots, n\}.$$

Gornja matrica je, kao što se odmah može zapaziti, simetrična u odnosu na glavnu dijagonalu (naravno, ako se apstrahuju znaci odgovarajućih brojeva, tj. dinarskih vrednosti samih cenovnih preliivanja), a na glavnoj dijagonali su nule.

Cilj i smisao formiranja matrica međuregionalnih ili međusektorskih cenovnih preraspodela društvenog proizvoda je dislociranje realizovanih cenovnih gubitaka, odnosno dobitaka, odnosno preciziranje njihovog »porekla«. Primenjena metodologija je a priori nezavisna u odnosu na stvarno realizovane robne tokove. Naime, cenovna preliivanja između dva regiona (dva sektora), mogu se, naravno teorijski, ostvariti i bez neposredne međusobne razmene. Jasno, u ovom slučaju bio bi neophodan neki »treći« region (sektor) koji bi izvršio posredničku ulogu.

Analogno tome, ukupna cenovna preliivanja svakog regiona mogu se dislocirati na privredne sektore (privredne oblasti) koji formiraju njegovu privrednu strukturu. Metodologija primenjena na nivou regionalnih sektora u potpunosti odgovara metodologiji datoj za nivo sektora i za nivo regiona — jedina razlika je u nivou posmatranja: za razliku od regionalne analize kod koje je to region i sektorske kod koje je to delatnost proizvodnje, sektorsko-regionalna analiza polazi od regionalnih sektora, od privrednih delatnosti po regionima. Ukupna regionalna cenovna preliivanja u godini t , prema tome, mogu se dislocirati na sve sektore u tom regionu:

$$(4) \Delta_r(t) = \sum_s \Delta_r^s(t),$$

$$r \in \{1, 2, \dots, m\}, \quad s \in \{1, 2, \dots, n\},$$

gde se superskript s odnosi na pojedine privredne sektora regiona (republike, odnosno pokrajine) r .

Sa druge strane, u mogućnosti smo da, istovetnim postupkom, i ukupna sektorska cenovna preliivanja društvenog proizvoda

2) Detaljniji kritički prikaz pomenutih metodoloških rešenja autori su dali u studiji *Sektorski i regionalni odnosi razmene*, Institut ekonomskih nauka, Beograd, 1989. godine.

3) Osnovne ideje ovog novog metodološkog pristupa dali smo u tekstu »Metodološka pitanja istraživanja regionalnih cenovnih preliivanja«, *Ekonomski vjesnik*, br. 1/1989. U pomenutoj studiji dati su detaljni prikaz i obrazloženje celog metodološkog postupka.

4) Postupak određivanja hipotetičkog društvenog proizvoda i njegovo obrazloženje može se naći u radovima navedenim u prethodnoj fusnoti.

sektora s na nivou Jugoslavije dezagregiramo po regionima:

$$(5) \Delta_s(t) = \sum_r \Delta_r^s(t),$$

sa značenjima simbola koja su već objašnjena. Na taj način može se, pored matrice iz (2), formirati i matrica

$$(6) \Delta'(t) = [\Delta_r^s(t)],$$

koja u zbiru po redovima (ili kolonama, zavisno od načina predstavljanja) daje ukupna cenovna prelivanja za svaki region, a u zbiru po kolonama (tj. po redovima) ukupna cenovna prelivanja za svaki sektor. Primetimo da ova matrica nije simetrična, i da je reda ($r \times s$), odnosno ($s \times r$).

3. OPŠTI POLOŽAJ PRIVREDE SR HRVATSKE U CENOVNIM PRERASPODELAMA U JUGOSLAVIJI

U ukupnom društvenom proizvodu Jugoslavije SR Hrvatska učestvuje sa nešto više od 25%, uz blagu tendenciju opadanja — 1971. godine to je učešće bilo 26,93%, a 1986. godine 24,76%. U 1987. je došlo do manjeg porasta ovog učešća (na 25,66%), a prethodni podaci za 1988. najavljuju dalji, ovaj put značajan, porast, na čak 27,36%.

Imajući u vidu ekonomsku snagu Republike u okviru regiona repera (privrede Jugoslavije) jasno je da se može pretpostaviti da cenovna prelivanja područja ne mogu biti značajna pozicija u formiranju društvenog proizvoda, što se i pokazuje kao tačno. Relativnu stabilnost region je pokazao u periodu pre 1980. godine (sa izuzetkom 1975. godine, koja je, inače zajedno sa 1986. »najslabija« sa stanovišta privrede SR Hrvatske u celom posmatranom periodu, sa ostvarenim cenovnim »gubitkom« od 1,54%, odnosno 2,18% nominalnog društvenog proizvoda Republike).

Međutim, paralelno sa širenjem inflatorne spirale šire se i amplitude relativnih cenovnih prelivanja SR Hrvatske. Maksimalan cenovni »dobitak« ostvaren je u poslednjoj posmatranjoj, 1988. godini (1,53% ostvarenog društvenog proizvoda), ali kako su u pitanju prethodni statistički podaci za ovu godinu to ovaj rezultat treba primiti sa određenom rezervom. Izuzimajući 1988. godinu najpovoljnije su bile 1985. (sa »dobitkom« od 1,21% društvenog proizvoda) i 1980. (sa »dobitkom« od 1,16% ostvarenog društvenog proizvoda Republike).

Tabela 1. Učešće ostvarenih cenovnih prelivanja privrede SR Hrvatske u nominalnom društvenom proizvodu 1971—1988. g.

Godina	Učešće	Godina	Učešće	u %
1971.	—0,45	1980.	1,16	
1972.	—0,99	1981.	0,62	
1973.	0,06	1982.	0,43	
1974.	—0,51	1983.	—1,12	
1975.	—1,54	1984.	—0,35	
1976.	—0,19	1985.	1,21	
1977.	0,15	1986.	—2,18	
1978.	0,05	1987.	0,42	
1979.	—0,33	1988.	1,53	

Dakle, 1980. godina, sa prvim značajnijim cenovnim »dobitkom« od preko 1% društvenog proizvoda Republike, predstavlja na određeni način prekretnicu sa stanovišta položaja hrvatske privrede u primarnoj raspodeli. Iako su i u potonjem periodu (u 1983, 1984. i 1986. godini) ostvarivani cenovni »gubici«, 80-te godine u celini karakteriše znatno povoljniji položaj Republike u primarnoj raspodeli.

Cenovni redistributivni efekti su, kako je već isticano, samo verifikacije (ne)elastičnosti privredne strukture regiona ili, pak, (ne)odgovarajuće vođenje ekonomske politike na regionalnom nivou. Izvore, a time i uzroke (ne)povoljnog tržišnog položaja nismo u stanju specificirati na nivou globalnog tržišta — tržišnog sistema. Upravo iz tih razloga položaj regiona u primarnoj raspodeli, odnosno cenovnoj redistribuciji, moramo sagledavati na nižem nivou agregacije — na sektorskim, gran-skim, ..., tržištima konkretnih upotrebnih vrednosti (proizvoda). U tom cilju u ovom radu obuhvatili smo privredne delatnosti, i empirijskom analizom obezbedili uvid u redistributivne cenovne efekte na nivou regionalnih sektora (privrednih oblasti) privrede SR Hrvatske.⁵

4. CENOVNA EFIKASNOST PRIVREDNIH DELATNOSTI SR HRVATSKE U PERIODU 1971—1988. GODINE

Pri analizi regionalnih i sektorskih preraspodela društvenog proizvoda kao pogodan analitički instrument mogu se koristiti pokazatelji sektorske i regionalne cenovne

⁵ Naravno da je i ovaj nivo analize suviše visok — znatno bolje i upotrebljivije rezultate dobili bismo na nižim nivoima agregacije, a što će i biti predmet daljeg rada.

efikasnosti. Cenovna efikasnost je tretirana kao odnos učešća društvenog proizvoda regionalnog sektora sr u stvarnom (DP) i hipotetičkom društvenom proizvodu (HDP) regiona r, odnosno sektora s:

$$(7) \quad \varepsilon_{(sr,r)} = \left(\frac{DP_{sr}}{HDP_{sr}} : \frac{DP_r}{HDP_r} \right) - 1,$$

gde je $\varepsilon_{(sr,r)}$ — koeficijent regionalne efikasnosti sektora sr, odnosno

$$(8) \quad \varepsilon_{(sr,s)} = \left(\frac{DP_{sr}}{HDP_{sr}} : \frac{DP_s}{HDP_s} \right) - 1,$$

gde je $\varepsilon_{(sr,s)}$ — koeficijent sektorske cenovne efikasnosti sektora sr, pri čemu je oba koeficijenta pogodno izražavati u vidu procenta, dakle pomnoženo sa 100. Vrednosti ovako definisanih koeficijenata veće od nule pokazuju cenovnu probitačnost datog regionalnog sektora sr, u odnosu na region r, odnosno u odnosu na sektor s u čitavoj jugoslovenskoj privredi.

U ovom radu biće razmotreni koeficijenti cenovne efikasnosti privrednih delatnosti Republike tipa (8), i to za period 1971—1988. godine.⁶ Ovi koeficijenti omogućavaju sagledavanje komparativnog položaja privrednih delatnosti SR Hrvatske u odnosu na odgovarajuće delatnosti privrede Jugoslavije, i kao takvi direktno pokazuju cenovnu probitačnost odgovarajućih privrednih delatnosti Hrvatske. U izlaganju rezultata koristili smo standardan redosled privrednih delatnosti iz Jedinственe klasifikacije delatnosti.

4.1. Industrijе i rudarstvo

Industrija i rudarstvo je daleko najznačajniji sektor hrvatske privrede. U strukturi njenog društvenog proizvoda on učestvuje sa oko 33-35% (u periodu 1971-1983.), odnosno sa oko 40% u posljednjim posmatranim godinama.

6) Izbor početne godine za autore je bio nužnost koju je diktirala raspoloživost zvaničnih statističkih podataka. Svakako da bi sa aspekta primenjene metodologije više odgovarao neki duži period, u kojem bi se lakše mogle utvrditi odgovarajuće zakonitosti, i koji bi sa svoje strane omogućio bolje, preciznije rezultate, ali trenutno to nije bilo moguće. Sa druge strane, rezultate za 1988. godinu treba prihvatiti sa određenom rezervom, kao i uvek kada se radi o prethodnim statističkim podacima.

Međutim, posmatrano u jugoslovenskim okvirima značaj ovog sektora je znatno manji. U početnoj godini posmatranog perioda učešće ove delatnosti u društvenom proizvodu industrije i rudarstva Jugoslavije bilo je 26,55%, dakle skoro na nivou cele privrede, ali je tokom godina beležen gotovo konstantni pad, tako da je učešće smanjeno na oko 22% pri kraju perioda.

Cenovna preliivanja imaju veći značaj za sektor nego što je slučaj kod republike kao celine i kreću se u intervalu od —6 do +7 procenata društvenog proizvoda sektora: maksimalan »dobitak« ostvaren je 1988. godine (6,75% društvenog proizvoda sektora), odnosno ako ovu godinu izuzmemo 1974. godine (6,32% društvenog proizvoda sektora), a maksimalan »gubitak« 1979. godine (5,94% društvenog proizvoda).

Smer cenovnih preliivanja možemo agregirati kroz dva potperioda. U prvom, do 1978. godine cenovni gubici se javljaju svake treće godine — 1972, 1975. i 1978. godine. Drugi potperiod, od 1978. godine, karakterisala su ostvarena cenovna preliivanja suprotnog smera, koja se tek u poslednjim godinama (1985, 1987. i 1988. godina) pretvaraju u »dobitke«.

U poslednjim godinama ovog perioda smer i dinamika cenovnih preliivanja na nivou sektora i republike konvergiraju pa bi se moglo tvrditi da i najznačajniji cenovni gubitak Hrvatske u 1986. godini prevashodno izvire iz cenovnih gubitaka industrije i rudarstva (5,24% društvenog proizvodnog sektora), što je i nominalno s obzirom na značaj sektora u okviru hrvatske privrede.

Cenovna efikasnost industrije i rudarstva Hrvatske, izražena koeficijentom (8), pokazuje nešto drugačija kretanja. Do 1976. godine smanjivale su se pozitivne i negativne vrednosti koeficijenta, a zatim je usledio period od šest godina (1976—1981.) u kojem su industrija i rudarstvo Hrvatske bili cenovno efikasniji od odgovarajuće delatnosti Jugoslavije. Od 1982. godine sledi period sektorske cenovne neefikasnosti ove delatnosti (sa izuzetkom 1985. godine).

4.2. Poljoprivreda i ribarstvo

Poljoprivreda i ribarstvo učestvuju u društvenom proizvodu Hrvatske sa oko 10—14%, sa jasnom tendencijom pada, tako da je u dvema poslednjim godinama ovo učešće smanjeno na ispod 10% (1987. na 9,48% i 1988. na 8,83%).

U društvenom proizvodu odgovarajuće privredne oblasti Jugoslavije ovaj sektor učestvuje sa 21-24%, sa manjim oscilacijama po godinama, ali bez izrazitijih tendencija. Enormni skok u 1988. godini (na 35,39%) po svoj je prilici »rezultat« prethodnih statističkih podataka za ovu godinu.

Sve do 1978. godine sektor beleži povoljne cenovne rezultate. Međutim, već od 1973. godine dolazi do postepenog pada konjunktura što je dovelo do pojave prvih cenovnih gubitaka (u 1978. godini). Ovaj, prvi period gubitaka trajao je tri godine, a relativni gubici imali su tendenciju opadanja. Pобољшanje opšteg položaja sektora u primarnoj raspodeli je kratkotrajno i već 1985. godine pojavljuje se relativno značajan gubitak, koji iz godine u godinu sve više raste, da bi se u poslednje dve godine popeo na preko 20 posto društvenog proizvoda sektora.

4.3. Šumarstvo

U strukturi društvenog proizvoda Hrvatske šumarstvo učestvuje sa svega oko 1—1,5 posto, sa tendencijom opadanja. U odnosu na društveni proizvod šumarstva Jugoslavije učešće je oko 33 posto.

Prvi deo perioda karakterišu cenovna prelivanja u korist šumarstva (sa izuzetkom 1972. kao vrlo loše, i 1977. godine sa znatno manjim iznosom negativnih cenovnih prelivanja). Drugi period, sa negativnim cenovnim efektima počinje 1983. godine, i u ovom periodu je samo u 1985. zabeležen pozitivni cenovni »bilans«. U poslednje dve godine »gubici« su bili izraziti, i popeli su se na iznos od preko 20 posto nominalnog društvenog proizvoda sektora.

Koeficijent sektorske cenovne efikasnosti šumarstva Hrvatske jasno razdvaja dva perioda. U prvom, od 1971. do 1976. godine, sektor je bio stalno, i to značajno, cenovno efikasan. Posle toga sledi period cenovne neefikasnosti (sa izuzetkom 1978. godine).

4.4. Vodoprivreda

U društvenom proizvodu Hrvatske vodoprivreda učestvuje sa zanemarljivih 0,3—0,5 posto, a u društvenom proizvodu vodoprivrede Jugoslavije sa 16,75 posto (u početnoj 1971. godini) do čak 40,05 posto (u 1985. godini), sa veoma velikim oscilacijama iz godine u godinu.

S obzirom na ovako mali značaj sektora ostvarena cenovna prelivanja su kako se moglo i očekivati izuzetno velika, i u pozitivnom i u negativom smeru — od —85,85 posto (u 1972.) do 23,46 posto (u 1981. godini). U kretanju cenovnih prelivanja jasno se razlikuju dva perioda: u prvom, od 1971—1976. godine, ostvaruju se cenovni »gubici« a u drugom, od 1977—1987. godine, cenovni »dobici«. Prethodni rezultati za 1988. godinu kao da nagoveštavaju novi period »gubitaka«.

4.5. Građevinarstvo

U strukturi društvenog proizvoda Hrvatske građevinarstvo učestvuje sa oko 9—11 posto u periodu 1971—1980, sa manjim kolebanjima iz godine u godinu, i uz izrazitu tendenciju opadanja u periodu nakon 1980. godine, tako da je u poslednjim godinama ovo učešće smanjeno na oko 7 posto, a u 1988. prema prethodnim podacima na samo 6,49 posto. U strukturi društvenog proizvoda građevinarstva Jugoslavije građevinarstvo Hrvatske učestvovalo je sa 26—31 posto, sa relativno velikim oscilacijama tokom godina, ali bez nekih izrazitijih tendencija u kretanju.

Ukupna kolebanja cenovnih prelivanja, iako ne ukazuju na neke očigledne zakonitosti, relativno su mala — cenovna prelivanja ne obuhvataju više od 6 posto društvenog proizvoda regionalnog sektora. Naime, maksimalan dobitak, ostvaren 1987. godine, činio je samo 5,07 posto društvenog proizvoda sektora. S druge strane, gubitak, iz 1976. godine, je činio 5,66 posto društvenog proizvoda sektora.

Sa sektorskog stanovišta najpovoljniji je period u osamdesetim godinama jer je upravo tada položaj regionalnog sektora bio iznadprosečan i za razliku od drugih sektora privrede SR Hrvatske relativno stabilan.

4.6. Saobraćaj i veze

U strukturi društvenog proizvoda Hrvatske saobraćaj i veze učestvuju sa oko 9—11 posto, sa manjom tendencijom opadanja. Međutim, u okvirima jugoslovenske privrede značaj ovog sektora je izuzetno veliki — učešće regionalnog sektora u formiranju društvenog proizvoda saobraćaja i veza Jugoslavije, iako u neznatnom strukturnom padu, je i sada ubedljivo preovlađujuće, i kreće se u intervalu od 30—34 posto. 9,56 posto.

Tendencijski, značaj i smer cenovnih preliivanja kod saobraćaja i veza Hrvatske podudara se sa sektorskim kretanjima. U pogledu smera cenovnih preliivanja oštro su razdvojena dva perioda: 1) od 1971.—1980. godine, u kojem je ova delatnost imala izuzetno povoljan položaj, ali koji se protokom godina postepeno pogoršavao, da bi minimum bio ostvaren 1980, sa »dobitkom« od 1,84 posto društvenog proizvoda sektora; i 2) od 1981—1988. godine, u kojem su (sa izuzetkom 1982. godine) ostvarivani »gubici«, koji su se i relativno sve više povećavali, da bi poslednjih godina prešli iznose od 30 posto društvenog proizvoda sektora! Cenovna efikasnost sa stanovišta regiona, takođe, ima negativan nagib trenda. I u ovom slučaju prelomna je upravo 1980. godina.

4.7. Trgovina

Posle industrije i rudarstva trgovina je u okvirima hrvatske privrede najznačajniji sektor, sa učešćem od oko 17—20 posto, uz manja kolebanja tokom godina. U društvenom proizvodu trgovine Jugoslavije ovaj sektor učestvuje sa oko 25—27 posto, bez većih kolebanja i bez jasnijih tendencija u kretanju tokom godina.

U kretanju cenovnih preliivanja i ovde se jasno izdvajaju dva perioda: u prvom, od 1971. do 1978. godine, ostvarivani su cenovni »gubici«, i to u rasponu od 4,20 posto (u 1978.) do 14,23 posto ostvarenog društvenog proizvoda delatnosti (u 1974. godini), a u drugom, posle 1978. godine, ostvareni su »dobici«, u rasponu od 0,31 posto (u 1980.) do 10,21 posto (u 1987.), odnosno 13,77 posto (u 1988. godini).

4.8. Ugostiteljstvo i turizam

Iako u društvenom proizvodu Hrvatske učestvuje sa svega oko 4—6 posto, ugošiteljstvo i turizam je u jugoslovenskim okvirima najznačajniji sektor privrede SR Hrvatske. Ova delatnost u formiranju društvenog proizvoda ugošiteljstva i turizma Jugoslavije učestvuje sa 38—47 posto, sa jasnom tendencijom rasta. Istovremeno njeno učešće u strukturi društvenog proizvoda Republike je povećano za gotovo 50 posto — sa 4,4 posto u 1971. na 6,5 posto u 1986. godini.

U periodu do 1975. godine sektor je ostvarivao značajno negativne cenovne efekte.

4.9. Zanatstvo

U društvenom proizvodu Hrvatske zanatstvo učestvuje sa oko 3—5 posto, sa izrazitom tendencijom rasta — sa 3 posto u 1971. godini učešće je povećano na 4,7 posto u 1987. godini, ili za oko 60 posto. U zanatstvu Jugoslavije ono učestvuje sa 25,8 posto (u 1971. godini) do 30,2 posto u 1987. godini, sa gotovo konstantnim rastom iz godine u godinu.

Cenovna preliivanja ovog sektora kreću se u rasponu od —13,9 posto društvenog proizvoda (u 1974.) do 12,5 posto (u 1987. godini). Prema smeru cenovnih preliivanja analizirani period možemo podeliti na četiri dela. 1) Od 1971. do 1977. godine ostvarivani su konstantni »gubici«, i to u prve četiri godine znatno veći, oko 10 posto društvenog proizvoda sektora. 2) Od 1978.—1982. godine ostvarivani su cenovni »dobici«, takođe u prvim godinama znatno veći: preko 11 posto ostvarenog društvenog proizvoda sektora. 3) U naredne tri godine ostvarivani su cenovni »gubici« od oko 5—10 posto društvenog proizvoda. 4) U poslednje tri godine ostvaruju se značajni cenovni »dobici«.

Sektor je s obzirom na relativno visok cenovni dobitak amortizovao cenovni udar koji je hrvatska privreda u celini trpila u 1986. godini.

4.10. Stambeno-komunalna delatnost

Izuzimajući središnje godine posmatranog perioda 1971—1988. godine stambeno-komunalna delatnost učestvuje u društvenom proizvodu Republike sa manje od 1 posto. Najmanje učešće bilo je 1971. godine (0,7 posto), a najveće 1978. (1,35 posto). U društvenom proizvodu odgovarajuće delatnosti Jugoslavije učešće je u prvim godinama bilo i do 40 posto (1972. 39,8 posto), ali je uz konstantnu tendenciju pada opalo u poslednjim godinama na tek nešto iznad 22 posto.

U periodu do 1977. godine ova delatnost ostvarivala je konstantno cenovne »gubitke«, izuzetnog obima, ali sa tendencijom opadanja — od 64,45 posto u 1971. do 10,93 posto u 1977. godini. Nakon toga još samo u 1983. godini ostvaren je, i to minimalan, »gubitak«. U svim ostalim godinama ostvarivani su »dobici«, i to izuzev 1985, i donekle 1984. godine, velikog intenziteta.

Tabela 2. Koeficijenti sektorske cenovne efikasnosti privrednih oblasti SR Hrvatske

God.	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11
1971.	2,51	-2,76	6,63	-56,03	-6,35	6,25	-0,92	-2,79	1,10	0,78	0,79
1972.	-1,62	0,42	3,57	-43,93	-4,61	4,37	-0,02	-5,96	9,82	15,63	2,74
1973.	-0,27	-0,06	5,10	-30,87	17,5	5,56	0,72	-7,10	5,02	9,47	4,73
1974.	0,62	0,69	0,45	-27,50	-1,58	6,08	-3,23	-4,97	2,82	-1,00	4,55
1975.	-2,45	-0,57	3,74	-10,16	-3,95	4,25	-1,73	-2,89	-0,06	10,17	-1,76
1976.	1,97	1,36	4,12	2,76	-8,78	1,57	0,68	1,40	-4,23	-7,37	-5,42
1977.	3,32	-0,83	-1,13	1,54	-5,28	-0,23	0,16	-1,96	-4,01	3,30	-4,60
1978.	1,28	-2,87	1,28	7,73	-6,10	-2,42	-0,59	1,47	1,61	6,15	5,38
1979.	0,25	-3,69	-1,58	8,24	-5,23	-2,33	-0,79	1,49	-0,19	6,13	5,43
1980.	0,92	1,50	-2,05	11,03	2,54	-2,24	-0,68	1,53	0,34	6,34	5,25
1981.	0,15	-0,21	-1,28	26,48	3,00	0,23	-0,25	1,14	1,41	3,23	-1,76
1982.	-0,14	3,62	2,10	26,78	1,70	0,77	-2,16	1,26	1,25	5,13	-2,77
1983.	-0,54	1,07	-0,24	32,86	0,19	-4,27	-2,01	6,08	0,17	-8,52	-10,45
1984.	-0,85	4,06	-2,26	30,39	8,54	-0,66	-3,54	1,37	-0,07	-6,46	-0,06
1985.	1,77	3,27	-0,67	31,39	7,57	0,13	-1,23	2,17	-0,68	-6,81	6,73
1986.	-3,71	-4,15	-1,61	18,84	-2,11	-4,26	1,14	-0,45	-0,14	-10,28	-2,16
1987.	-0,28	-1,02	-7,90	12,76	9,86	-9,29	5,91	1,58	-1,25	-5,34	-1,99
1988.	-0,95	11,20	-5,35	20,99	23,43	-1,70	8,15	3,95	0,42	-1,27	1,86

5. ZAKLJUČAK

Proizvodna struktura privrede SR Hrvatske je u bitnim odrednicama bliska proizvodnoj strukturi Jugoslavije i, s obzirom na veličinu ekonomskog područja, predstavlja reprezentativni uzorak. Usled toga, regionalna cenovna preliivanja, ovde posmatrana kao rezultat neperfektnosti tržišta roba na sektorskom nivou, minimalna su u odnosu na ukupno ostvareni društveni proizvod Republike.

Međutim, značajna su poređenja vezana za sektorsku efikasnost, jer neposredno ukazuju na optimalne smernice razvoja sektorske strukture privrede. Naravno, očito je da se sektorska struktura sa cenovnog stanovišta ne može jednoznačno definisati.

Rajko Bukvić M. A. i Branko Hinić

S u m a r y

PRICE-INDEX EFFECTIVENESS OF ECONOMIC ACTIVITIES IN THE SOCIALIST REPUBLIC OF CROATIA FROM 1971 to 1988

The economic production structure of the Socialist Republic of Croatia is basically similar to the Yugoslav production structure. Furthermore, it is a representative sample because of the range of its economic region. This creates a minimal price overflow in one region of Croatia compared to the total gross national product of the Republic, provided it is considered a result of imperfect market commodity on the sectoral level.

Comparisons of effectiveness, however, made on a sectoral level, show favourable signs for development of a sectorally-structured economy. It is evident that a sectoral structure cannot be uniformly defined from the price perspective because there are significant oscillations between market conditions for the same kind of product in Yugoslavia and elsewhere. Besides, there are apparent negative tendencies in the areas of industry and mining, forestry, transportation, public utilities and other economic activities. Positive price effectiveness has been retained for many years in: water management, the building industry and in hotels and restaurants. Gradual changes in economic structure, based on the above effectiveness index, would generally improve the economy of the Socialist Republic of Croatia by means of a price index in the domain of profit distribution.